

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

О. В. Чайка

У статті подано структурну модель підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл, що містить мету, педагогічні умови, форми і засоби реалізації, компоненти, критерії та показники їх прояву, рівні підготовленості студентів до такої діяльності і результат. Обґрунтовано педагогічні умови: стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл; залучення майбутніх учителів-філологів до проектно-діяльності методичного спрямування; активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки. Визначено компоненти (когнітивний, мотиваційний, креативно-діяльнісний, рефлексивний), критерії (знанцевий, настановний, творчо-технологічний, проєктивно-аналітичний) і рівні (високий, достатній, задовільний, низький) підготовленості майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів, організація позакласної творчої діяльності учнів, структурна модель, педагогічні умови, компоненти, критерії, показники, рівні підготовленості.

Чайка Е. В. Модель подготовки будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ

В статье подана структурная модель подготовки будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ, которая содержит цель, педагогические условия, формы и средства реализации, компоненты, критерии и показатели их проявления, уровни подготовленности студентов к такой деятельности и результат. Обоснованы педагогические условия: стимулирование интереса будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ; привлечение будущих учителей-филологов к проектной деятельности методичной направленности; активизация творческой деятельности будущих учителей-филологов средствами театральной педагогики. Определены компоненты (когнитивный, мотивационный, креативно-деятельностный, рефлексивный), критерии (знаниевый, наставительный, творческо-технологический, проективно-аналитический) и уровни (высокий, достаточный, удовлетворительный, низкий) подготовленности будущих учителей-филологов к организации внеклассной творческой деятельности учащихся общеобразовательных школ.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей-филологов, организация внеклассной творческой деятельности учащихся, структурная модель, педагогические условия, компоненты, критерии, показатели, уровни подготовленности.

Chaika O. Model of Future Philology Teachers Training to Organize Extracurricular Creative Activity of Secondary Schools Students

The author represents the structural model of training future philology teachers to organize extracurricular creative activity of secondary schools students. The model includes goal, pedagogical conditions, forms and means of implementation, components, criteria and their indicators, the levels of students' readiness to such activities and results. The author substantiates such pedagogical conditions as stimulation of interest of future philology teachers to organize extracurricular creative activity of secondary schools students; involvement of the future philology teachers into project activities in methodology; rising creative activity of future philology teachers by means of theater pedagogy. Components (cognitive, motivational, creative, active, reflexive), criteria (knowledge, presetting, creative and technologically enriched, projective and analytical) and readiness levels (high, good, satisfactory, low) of future philology teachers to organize extracurricular creative activity of secondary school students are determined.

Key words: preparation of future philology teachers, organizing creative extracurricular activities of students, structural model, pedagogical conditions, components, criteria, indicators, readiness levels.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах політичних, економічних та соціальних перетворень, які відбуваються на сучасному етапі в Україні, значно підви-

щуються вимоги до підготовки педагогічних працівників, основним завданням яких є навчання й виховання підростаючого покоління, яке повинно бути не лише високоосві-

ченим і вихованим, але й вміти творчо мислити та самореалізовуватись. Значну роль у розвитку творчої особистості школярів відіграє позакласна діяльність учителів, зокрема вчителів-філологів. Натомість аналіз наукових джерел засвідчив, що організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи майже не приділяється уваги у вищому педагогічному навчальному закладі в процесі підготовки вчителів-філологів до педагогічної діяльності. Наразі важливим завданням є зацікавлення студентів у використанні саме цього виду діяльності для поліпшення рівня викладання філологічних дисциплін і підвищення інтересу до філології з боку учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми формування творчої особистості постійно перебувають у центрі уваги науковців (Н. Кічук, Н. Ляшова, В. Рагозіна, С. Сисоєва та ін.), на думку яких, творчі здібності учнів необхідно формувати в процесі навчально-виховної роботи, у тому числі і в позанавчальний час.

Питання організації творчої діяльності учнів висвітлювались у працях Л. Парамонова, І. Тітова, І. Хоменчук та ін. Особливості організації позакласної роботи в середніх навчальних закладах розглядалися ученими в різних аспектах: організація позакласної роботи з дітьми шкільного віку – Т. Дем'янюк, Г. Кловак, В. Коротеєва, С. Литвиненко, Г. Майборода, П. Щербань та ін.; організація дозволеної діяльності школярів – Є. Акнаєв, Ю. Бабанський, М. Бушканець, Г. Волощенко, Г. Євтеєва, І. Корсун, В. Лукманова та ін. Слід відзначити, що науковцями наголошується, що для організації такої діяльності в загальноосвітній школі вчитель повинен бути, по-перше, творчою особистістю, розвивати свій творчий потенціал, а, по-друге, підготовленим до здійснення такої діяльності. Отже, перед вищими педагогічними навчальними закладами постає завдання підготовки майбутніх учителів до організації творчої діяльності учнів в позакласний час.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів-філологів до організації творчої позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі наукового дослідження лежить метод моделювання, який науковцями визначається як: метод дослідження об'єкта пізнання дослідження явищ, процесів, систем шляхом побудов та вивчення їхніх моделей; використання моделей для визначення або уточнення характеристик об'єктів, що конструюються [1, с. 36]; інструмент аналізу для, пошуку та обґрунтування найкращого рішення з урахуванням та оцінюванням можливих наслідків прийняття рішень [2, с.

34]; допоміжний засіб, який у процесі пізнання, дослідження дає нову інформацію про основний об'єкт вивчення [3, с. 114].

Поняття «модель» (від лат. *modulus* – міра) трактується як: умовне зображення, що замінює об'єкт пізнання і є джерелом інформації щодо нього, спосіб виразу властивостей, зв'язків і явищ реальної дійсності на основі аналогії, тобто аналог об'єкта-оригіналу, котрий у процесі пізнання і на практиці слугує для одержання та розширення знання (інформації) про оригінал з метою його конструювання, перетворення або управління [4, с. 68]; умовний образ (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або системи), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин за певної схематизації та умовності засобів зображення [5, с. 39]; систему знаків, що відтворює певні істотні властивості системи-оригіналу, це схематичне зображення якогось процесу чи явища, що використовується як спрощена його заміна [6, с. 82]; штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібний до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює в більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язку і відносини між елементами цього об'єкта [7]. Відтак, модель – це схематичне зображення, що відображає основні структурні складові процесу підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

Метою моделі є підготовка майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл. На нашу думку, цей процес буде проходити успішно, якщо впровадити в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу відповідні педагогічні умови, під якими розуміємо спеціально створені обставини, що забезпечують сприятливі умови для підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної діяльності учнів загальноосвітньої школи і спрямовані на розвиток їхніх творчих здібностей під час здійснення цієї діяльності.

Визначення педагогічної умови «Стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи» зумовлене тим, що успішне здійснення будь-якої діяльності залежить від зацікавленості в її виконанні. З погляду педагогіки, інтерес є формою прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє її орієнтації, а також ознаявленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності [5].

Отже, під час навчання перед викладачами постає завдання стимулювання інтересу майбутніх учителів-філологів до творчої діяльності, тобто організувати навчально-

виховну роботу в такий спосіб, щоб у студентів виникала потреба в творчості. Це пов'язано з тим, що в тому разі, якщо вчитель зацікавлений у проведенні того чи того заходу після уроків, він має володіти гарними знаннями з фаху, бути обізнаним у сучасних технологіях, добре розуміється на різноманітних формах позакласної роботи. Не простим завданням є добір потрібної форми позакласного заходу з великої кількості наявних. Завдання вчителя-філолога продумати, щоб цей захід був цікавий учням, відповідав їхнім віковим потребам, містив у собі корисну та пізнавальну інформацію.

Важливим є також і вміння залучити учасників позакласного заходу до творчої діяльності. Тільки вчитель-філолог, що має інтерес до зацікавлення дітей у вивченні української мови та літератури в позакласний час зможе професійно організувати таку діяльність. Засобами реалізації зазначеної педагогічної умови виступили проблемні лекції, лекції-полілоги, міні-лекції, презентації, семінари, диспути, в ході яких студенти ознайомлювались із сутністю і видами позакласної діяльності, усвідомлювали її роль у становленні творчої особистості учнів.

Інша педагогічна умова «Залучення майбутніх учителів-філологів до проектно-діяльності методичного спрямування» спрямована на опанування студентами практичних умінь організації позакласної творчої діяльності учнів. Ми згодні з думками дослідників (Л. Лук'янова, О. Тульська, Л. Хоружа, А. Цимбалару, А. Цюприк, Т. Якимович та ін.), що в основу проектно-діяльності покладена ідея про спрямованість навчально-пізнавальної діяльності студентів-філологів на результат, який досягається завдяки вирішенню тієї чи тієї проблеми.

Так, Л. Хоружа акцентує увагу на тому, що проектна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проекту ідеального та реального [8, с. 13]. Важливим є те, що результат можна буде побачити, осмислити застосувати на практиці.

Зазначимо, що виконання того чи того завдання під час підготовки проекту в позакласній роботі, дозволяє студентам повірити у свої можливості, відчути себе успішним у певній сфері. До того ж створення того, чого раніше не існувало і що має певну наукову вагу, і за що було отримане схвалення та позитивна оцінка, значно підвищує бажання вчителя-філолога використовувати метод проектів у майбутньому під час організації позакласної творчої діяльності учнів.

Не менш важливою ознакою проектно-діяльності, наголошує О. Тульська, є активна взаємодія усіх учасників навчального процесу. Студенти і викладачі виступають як рівноправні суб'єкти навчання. Акцент у

процесі набуття знань зміщується з передання-репродукції на творчий рівень їх застосування [9]. Ми підтримуємо думку дослідниці, оскільки участь у проектній діяльності надає можливість студентам-філологам самовдосконалюватися, розвивати творчі здібності, креативність, комунікативність, організаторські здібності, а також надає можливість спробувати себе в різних ролях серед учасників проекту: автор ідей, виконавець, учасник, організатор.

Використання методу проектів сприяє ефективній підготовці майбутнього конкурентоспроможного фахівця з української мови та літератури, який завдяки виконанню суспільно корисних завдань набуває власної думки щодо розв'язання професійних завдань та почуття відповідальності, вміє правильно будувати діалог з іншими спеціалістами, орієнтуватися в сучасному інформаційному світі, організовувати навчальний та позанавчальний процес на високому професійному рівні. Реалізація зазначеної педагогічної умови здійснювалася в ході практичних занять, на яких студенти розробляли творчі проекти, метою яких було планування позакласної творчої діяльності (зокрема розробка сценаріїв проведення свят, літературних вечорів з української мови та літератури тощо), розробляли плани роботи літературних і мовних гуртків, готували реклами, також проводилися рольові й ділові ігри, здійснювалася самостійна робота і т. ін.

Остання педагогічна умова «Активізація творчої діяльності майбутніх учителів-філологів засобами театральної педагогіки». У педагогіці не викликає сумніву той факт, що використання театральної педагогіки необхідне вчителю будь-якої спеціальності, але особливо воно знаходить відображення в діяльності майбутнього вчителя-філолога. Щоб зацікавити учнів у вивченні того чи того літературного твору йому замало буде просто ознайомити дітей з його змістом. Завдання «педагога-артиста» так провести урок, щоб викликати емоційний відгук щодо творчості того чи того літератора, зацікавити учнів цікавими історіями з життя письменників і поетів.

Театральна та педагогічна діяльність, на думку Н. Середи, подібні за метою (вплив на людину та створення переживання); за змістом (комунікативні творчі процеси); за інструментарієм, засобами (психофізична природа актора та педагога). Як для актора, так і для педагога головною умовою для розкриття здібностей та можливостей є публічність. Педагог виходить один на один з аудиторією, впливає на розум і серце своїх вихованців усіма психофізичними засобами, торкаючись думок, почуттів, волі, уяви та пам'яті слухачів. Чарівність та переконливість – це ті якості, без яких не може обійтись ні справжній актор, ні справжній педагог [10, с. 52].

Стимулом до навчання і творчості може стати застосування елементів театральної педагогіки під час організації літературного вечора за типом побудови режисером театральних дійств. Адже, поєднання елементів гри і навчання в позакласній творчій діяльності з української мови та літератури, здатне позитивно впливати на розвиток творчих здібностей учнів. Зацікавленість і схвальні коментарі учнів стануть мотивацією для вчителів-філологів і надалі використовувати елементи театральної педагогіки під час організації позакласної творчої діяльності учнів зі свого предмета. В межах реалізації зазначеної педагогічної умови студенти готували театралізовані уривки улюблених творів, виступаючи в ролі режисера, музичного редактора, акторів тощо. Крім цього, під час самостійної роботи вони інтерпретували афоризми і висловлювання видатних людей щодо артистизму вчителя.

Зауважимо, що визначені педагогічні умови розглядалися у комплексі, оскільки всі вони впливають на процес підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

У структурі підготовленості майбутніх учителів-філологів філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл виокремлено когнітивний, мотиваційний, креативно-діяльнісний, рефлексивний компоненти, оцінка сформованості яких здійснювалася за відповідними критеріями і показниками.

Так, когнітивний компонент оцінювався за знаннєвим критерієм, показниками якого є: знання з фаху майбутнього вчителя української мови та літератури; знання вчителя-філолога щодо творчої діяльності; знання вчителя-філолога щодо форм позакласної діяльності.

Критерієм оцінки сформованості мотиваційного компонента було обрано настановний з такими показниками, як: мотивація на педагогічну діяльність; мотивація успіху; потреба в творчості.

За творчо-технологічним критерієм визначався ступінь сформованості креативно-діяльнісного компонента. Показниками цього критерію виступили такі: організаційно-комунікативні вміння, наявність творчого потенціалу, уміння організувати колективну творчу діяльність.

Рефлексивний компонент оцінювався за допомогою проєктивно-аналітичного критерію, який містить такі показники, як: уміння проєктувати позакласну творчу діяльність учнів; уміння аналізувати діяльність учнів;

рефлексивні вміння.

Відповідно до критеріїв та їх показників було схарактеризовано рівні підготовленості майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл (високий, достатній, задовільний, низький).

Результатом реалізації моделі є підготовленість майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл.

Висновки. Презентована модель підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл містить усі необхідні складові педагогічного процесу: мету, педагогічні умови формування зазначеного феномена, форми і засоби їх реалізації, компоненти, критерії підготовленості та кінцевий результат. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні зазначеної моделі в освітній процес вищих педагогічних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пирогова О. В. Моделирование в образовании / О. В. Пирогова // *Иновации в образовании*. – 2004. – № 5. – С. 35–40.
2. Нічужовська Л. І. Математичне моделювання в системі економічної освіти : [монографія] / Л. І. Нічужовська. – Полтава : ПУСКУ, 2003. – 289 с.
3. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П. И. Образцов. – СПб., 2004. – 268 с.
4. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : [курс лекцій] / О. В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
6. Курлянд З. Н. Професійна усталеність учителя – основа його професійної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 150 с.
7. Почужева О. О. Моделювання в теорії управління освітніми процесами / О. О. Почужева – [Електронний текст]. – Режим доступу : <http://virtkafedra.ucoz.ua/ik4/Rochuega.pdf>
8. Хоружа Л. Проєктна культура вчителя : етичний компонент / Л. Хоружа // *Шлях освіти*. – 2006. – № 2. – С. 11–15.
9. Тульська О. Л. Проєктна діяльність як засіб розвитку професійної культури майбутніх екологів у процесі фахової підготовки. / О. Л. Тульська – [Електронний текст]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_p ps/2009_3/tulska.pdf
10. Серєда Н. В. Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності / Н. В. Серєда // *Теорія і практика управління соціальними системами*. – 2011. – № 2. – С. 48–54.

Цитувати: Чайка О. В. Модель підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх шкіл / О. В. Чайка // *Постметодика*. – 2017. – № 2-3. – С. 111–114.

© О. В. Чайка, 2017. Стаття надійшла в редакцію 13.02.2017 ■